

Ивайло Маринов, Ваня Русева

Библиотеката на Нов български университет предоставя библиотечно-информационни услуги за незрящи читатели от цялата страна вече над 10 години. През този период бяха реализирани множество проекти, които поставиха основата за обслужването на хора с нарушено зрение и го обезпечиха както чрез специалисти в областта, така и чрез необходимата техника и софтуер.

От 2005 г. по проект „Open access to knowledge resources for blind users and other library patrons in the New Bulgarian University“, финансиран по програма Higher Education Support Program (HESP) на Институт Отворено общество - Будапеща, в библиотеката е създадено специализирано читателско място за хора с нарушено зрение. Със средства по проекта са закупени персонален компютър, брайлов принтер, брайлов дисплей и скенер формат А3. През същата година в рамките на проект към Централен фонд за стратегическо развитие на НБУ са извършени следните дейности:

- закупуване на специализиран софтуер JAWS for Windows ver. 6.0, Abby FineReader и Acrobat Reader Standart за оборудване на изграденото компютъризирано читателско място за незрящи; инсталиране на софтуера и техниката; обучение на библиотечния персонал за работа с
- тях;
- инсталиране на SpeechLab 2.0, програма за синтез на българска реч, дарена от Българска асоциация за компютърна лингвистика;
- поставяне на брайлови указателни табели;
- изграждане на шумоизолирана кабина за разполагане на читателското място.

През 2007 - 2008 г. е изпълнен проект „Назначаване на координатор на библиотечни услуги за хора с нарушено зрение в библиотеката на НБУ“, съфинансиран от Агенцията за хората с увреждания (АХУ) към Министерство на труда и социалната политика. Благодарение на него за първи път в българска университетска библиотека е открита длъжността и на нея е назначен координатор на библиотечни услуги за хора с нарушено зрение. Със средства по проекта е изградена тактилна пътека, която да улеснява достъпа и придвижването на незрящите, оборудвано е работното място със закупени по проекта специализиран софтуер и компютърна техника, но най-важното е, че е постигната основната цел - предоставяне на безплатни услуги за незрящи хора от цялата страна.

В резултат на изпълнение на всички тези проекти, в библиотеката на НБУ има създадени добри условия и е осигурено обслужването на хора със зрителни проблеми. През годините от реализирането на първия проект до възникването на идеята за създаване на електронната колекция се натрупаха над деветстотин пълнотекстови документа. Проблемът бе, че читателите нямат осигурен достъп до масивите от дигитализирани заглавия, не могат сами да преглеждат и изтеглят документите. Съответно координаторът изпраща файлове единствено при поискване от страна на потребител по скайп, електронна поща, DropBox и др. Често запитванията са неясни, неточни като „може ли да ми дадете всички книги, свързани с правото“ или „може ли онази книга, която сте изпратили на Иван миналата седмица“. Освен това се налагаше постоянно да се изготвят и поддържат нови архиви според изискванията на читателите: архив с книгите в областта на маркетинга, в областта на история на България, граматика и т.н. Този начин

на администриране и предоставяне на услугата затруднява изготвянето и на статистически отчети, необходими в библиотечно-информационната дейност.

Описаните проблеми, срещани от нас при обслужване на читателите, доведоха до идеи за подобряване. Те са подробно очертани в доклада „Библиотеката, в която услугите за незрящи читатели вървят напред“, публикуван в Сборника с доклади от XXII Национална конференция на ББИА през 2012 г. Тук са изведени в краткост, за да се представи как от идеи библиотеката на НБУ ги трансформира в реализирани успешни проекти:

- приобщаване към общата стратегия за изграждане на дигитални колекции на библиотеката на НБУ;
- коригиране на автоматично разпознати документи;
- предоставяне на библиографска информация и защитен достъп до дигитализирани документи в подходящ текстов и звуков формат за незрящи потребители през общата уеб-базирана платформа;
- разширяване на техническата база - сървър, мрежово оборудване за съхранение.

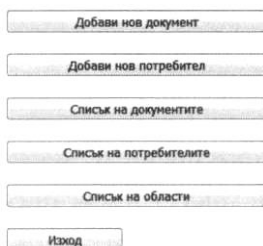
Въз основа на тези идеи за оптимизация на библиотечно-информационното обслужване на незрящи читатели през академичната 2014/2015 година ръководството на библиотеката взе решение да промени начина за предоставяне на услугата, за да улесни, облекчи процеса и да създаде по-удобно средство и процедура, чрез които читателите сами да преглеждат и да теглят необходимите им електронни документи. Логичният избор бе чрез новите технологии да се създаде онлайн колекция за хора с нарушено зрение. Задачата беше възложена на смесен екип от специалисти, включващ уеб програмист от отдел „Информационни технологии“ на НБУ и от страна на библиотеката - координатор на библиотечни услуги за хора с нарушено зрение и технически сътрудници от отдел „Технически ресурси и услуги“ и библиотекар от отдел „Комплектуване и каталогизация“.

В съвместно разработената функционална спецификация към системата залегнаха следните основни изисквания:

- да поддържа изцяло навигация чрез клавиши и клавишни комбинации през клавиатурата на компютъра, за да може потребителите спокойно да използват програми от типа екранен четец;
- да предоставя максимално опростен интерфейс на български език; ➤да изисква регистрация, като едва след въвеждане на потребителско име и парола читателите да могат да разглеждат документите по различни критерии и да ги изтеглят; ➤да поддържа съхранението на различни файлови формати.

Според тези изисквания са разработени и двата функционални панела на системата - клиентски и администраторски. Достъпът до служебния модул е също чрез потребителско име и парола, но е защитен и чрез ограничение по IP адрес в локалната мрежа на университета. Администраторският модул предоставя две основни групи менюта - за работа с документи и за работа с потребителски данни.

НБУ - Система за управление (Created by Vasil Jordanov - NBU - Webstudio)

При работа с документа е необходимо да се избере едно от посочените по-долу:

- добави нов документ;
- списък на документите;
- списък на области.

Когато регистрира нови документи, библиотекарят избира съответното меню и в екрана добавя необходимите библиографски данни като заглавие на документа, област на знанието, вид (книга, статия), автор, издателски данни. След това прикачва файл на предварително сканиран и оптично разпознат документ. Електронните текстове в колекцията са във файлов формат, който позволява възпроизвеждането им от синтезатори на реч чрез компютър или мобилен телефон. Този начин на четене е сред най-предпочитаните от хората със зрителни увреждания и в голяма степен замества четенето посредством брайлов шрифт.

Библиотекарят може да добави нов документ и от меню Списък на документите. Това меню извежда на екран в таблица всички качени и описани в базата дигитални копия на документи. Допълнителни функции, достъпни от тук, са изтриване и редакция на запис, както и промяна при необходимост на вече прикачен файл.

Списък на документите

Документ ID	Заглавие	Автори	Описание	Бележка	Издателски данни	Име на файла	Тип файл	Редактиране	Изтриване	Закачи нов файл
34	<u>Присеет</u> 30 години в турските харем	Мелек Хагъм		Некоригирана	София: "Изток-запад", 2007	Melek_Hanum--30Godini_v_Turските_haremi.zip	zip	Редактиране	Изтриване	Закачи нов файл
35	<u>Холивуд</u> пере най-добре	Сегела, Жак		Некоригирана	София: Извидим, 2004	Segela_Jak--Holivud_pere_nay_dobre.zip	zip	Редактиране	Изтриване	Закачи нов файл
36	<u>Мотивация</u> и личност	Маслоу, Ейбрахам		Некоригирана	София: Кибра, 2001	Maslou_Eybraham--Motivatsiya_i_lichnost.zip	zip	Редактиране	Изтриване	Закачи нов файл
37	<u>Графичен дизайн</u> : Нови оформителски концепции на всекидневника	Вълканова, Веселина Йорданова		Некоригирана	София: Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2007	Vulkanova_Veselina--Grafichen_dizayn.zip	zip	Редактиране	Изтриване	Закачи нов файл
38	<u>Информационната епоха</u> . Изменение, общество и култура : Т. 1 . Възходът на мрежовото общество	Кастелс, Мануел		Некоригирана	София: Лик, 2004	Kastels_Manuel--Vuzhodut_na_mrejevoto_obshtestvo.zip	zip	Редактиране	Изтриване	Закачи нов файл

В меню Списък на области библиотекарят има възможност да добавя нови предметни рубрики, в случай че обработваният нов документ не принадлежи към нито една от вече въведените в базата. Координаторът на библиотечни и информационни услуги за хора с нарушено зрение работи със следните менюта за регистрация на потребители:

- добави нов потребител;
- списък на потребителите.

След получаване на попълнено заявление за достъп до колекцията и копие от документ, удостоверяващ степента на зрително увреждане, координаторът регистрира потребител в системата като въвежда задължителни лични данни (име и фамилия, телефон и имейл адрес, парола) и активира достъпа му. На посочения от читателя адрес на електронна поща системата автоматично изпраща съобщение за успешна регистрация.

[Начало](#)

Добавяне на нов потребител:

Е-mail за достъп:

Парола за достъп:

Име, презиме и фамилия:

Кратко представяне:

Акаунтът е заключен

Акаунтът е активен

Телефони за контакт:

[Добави](#) [Назад](#)

Администраторският панел предоставя и достъп до списък с всички регистрирани потребители като тук отново в таблица по пореден номер на регистрацията се визуализират най-важните потребителски данни за достъп. Това меню предоставя функциите за добавяне на нов и актуализация на данни на вече регистриран потребител.

Потребителският панел, също като администраторския, е разработен според изискванията за максимално кратък и ясен текст и изчистен от графични елементи интерфейс на български език. Той е наименуван „Електронна колекция за хора с нарушено зрение“.¹⁰⁵

За използване на документите от електронната колекция е необходимо потребителят да се регистрира. Това може да стане чрез електронно заявление за регистрацията, което може да се изтегли от началната страница на платформата или чрез контакт с координатора на библиотечни услуги за хора с нарушено зрение и изпращане на молба за регистрацията на посочените имейл адреси в меню **Контакти** от потребителския панел. След оторизиран вход в системата, потребителите могат:

¹⁰⁵ Достъпен е на адрес <http://bfb.nbu.bg/> или от библиотечния сайт на адрес <http://www.nbu.bg/bg/library>, меню „Електронни ресурси“, подменю „Дигитална библиотека“.

-
- търсят в колекцията по автор или заглавие; да прелистват по области на знанието; да
- воят списък на последно добавени заглавия; да изтеглят файл на дигитализирано
- лавие;
- да изпратят заявка за сканиране на заглавие, липсващо в електронната колекция.

Благодарение на индивидуалните заявки на незрящи читатели за дигитализиране на нужните им документа, изпращани на имейл адреси imarinov@nbu.bg и bfb@nbu.bg, електронната колекция непрекъснато се обогатява. От началото на 2016 г. до момента в нея са регистрирани над 180 заглавия от разнообразни печатни материали като учебници и научна литература, на- учно-популярни книги, списания и др. Фактът, че непрекъснато расте броят и на заявките, и на новорегистрираните потребители (към настоящия момент активни ползватели на системата са 18 регистрирани незрящи читатели), говори за все по-големия интерес към представената онлайн платформа. Както бе споменато в началото, тя бе реализирана в отговор на срещнатите затруднения при предоставяне на услугите и ресурсите на хората с нарушено зрение в библиотеката на Нов български университет. Чрез тази електронна колекция успешно се осъществиха и идеите за развитие и подобрене, повиши се удовлетвореността на читателите ни от цялата страна, тъй като услугата вече е не само безплатна, но и достъпна за тях без времеви, комуникационни и пространствени ограничения.